

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Herijking ouderschap

Inleiding op het themanummer

Bos, H.; Schrijvers, A.; van Rooij, F.

DOI

[10.5117/PED2018.2.001.BOS](https://doi.org/10.5117/PED2018.2.001.BOS)

Publication date

2018

Document Version

Final published version

Published in

Pedagogiek

License

CC BY-NC-ND

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Bos, H., Schrijvers, A., & van Rooij, F. (2018). Herijking ouderschap: Inleiding op het themanummer. *Pedagogiek*, 38(2), 119-125. <https://doi.org/10.5117/PED2018.2.001.BOS>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Editorial

Herijking ouderschap

Inleiding op het themanummer

Henny Bos, Anne Schrijvers en Floor van Rooij

PED 38 (2): 119–125

DOI: 10.5117/PED2018.2.001.BOS

Op 1 mei 2014 werd de Staatscommissie Herijking ouderschap ingesteld door de toenmalige staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, Fred Teeven. De opdracht van de Staatscommissie was om de regering te adviseren over of het wenselijk is om de bestaande wetgeving te veranderen als het gaat om juridisch ouderschap en een advies uit te brengen over een wettelijke regeling voor meerouderschap en draagmoederschap (Staatscourant, 2014). Aanleiding voor deze opdracht was dat wat er onder een gezin verstaan wordt de afgelopen decennia in de samenleving enorm veranderd is en dat door maatschappelijke en technologische ontwikkelingen de diversiteit aan gezinsvormen is toegenomen, maar dat dit nog niet weerspiegeld werd in de wetgeving (Kamerstukken, 2013; Staatscommissie Herijking Ouderschap, 2016).

Was tientallen jaren geleden over het algemeen gesproken nog standaard dat kinderen voornamelijk geboren werden binnen een huwelijk van een man en een vrouw, tegenwoordig zijn er veel meer verschillende situaties waarin kinderen geboren worden en opgroeien. Te denken valt onder meer aan éénoudergezinnen, gezinnen van ouders van gelijk geslacht, samengestelde gezinnen, en meerouderschap waarbij meerdere ouders (twee vaders en twee moeders, één moeder met twee vaders, of twee moeders met één vader) samen kinderen krijgen en opvoeden. Ondanks dat het gezin bestaande uit een vader en een moeder die getrouwd of geregistreerde partners zijn nog steeds de meest voorkomende situatie is, zijn de “andere” gezinsvormen in de hedendaagse Nederlandse samenleving een groeiende groep (Bos & Van Gelderen, 2010; Centraal Bureau voor Statistiek, 2016; Staatscommissie Herijking Ouderschap, 2016; Steenhof, 2007). Zo is het aantal kinderen dat bij twee moeders woont verdrievoudigd in vergelijking met het midden van de jaren negentig (Bos & Van Gelderen, 2010).

Voorgaande ontwikkelingen zijn grotendeels mogelijk geworden door allerlei ontwikkelingen op medisch gebied (en de toegang daartoe) zoals sperma, eicel- en /of embryodonatie waardoor mensen die voorheen hun kindwens niet konden realiseren nu wel een kind kunnen krijgen (Golombok, 2015). Het is door deze medische ontwikkelingen minder vanzelfsprekend dat een kind een genetische band met beide ouders heeft of dat alle ouders die betrokken zijn bij de opvoeding van het kind en waarmee het kind “familierechtelijke” betrekkingen heeft ook automatisch (van rechtswege) een juridische positie ten aanzien van het kind hebben. Bij dit laatste valt bijvoorbeeld te denken aan de meerouderschapgezinnen waar ondanks dat een kind drie of vier ouders heeft er maar twee van hen een positie van juridisch ouder kunnen hebben.

Op 7 december 2016 verscheen het werk van de Staatscommissie in een rapport met de titel “Kind en Ouders in de 21ste eeuw” (Staatscommissie Herijking Ouderschap, 2016). De Staatscommissie laat in dit rapport eerst zien dat het advies waartoe zij is gekomen gebaseerd is op twee belangrijke pijlers. Ten eerste gaat zij uit van het belang van het kind dat onder andere is beschreven in het Internationale Verdrag van het Kind (IVRK; United Nations General Assembly, 1989). In het IVRK staat onder meer dat een kind recht heeft op informatie over de eigen ontstaansgeschiedenis en dat kinderen beschermd moeten worden tegen discriminatie en ongelijke behandeling. Ten tweede beschrijft de Staatscommissie zeven kernen van “goed ouderschap” (Staatscommissie Herijking Ouderschap, 2016):

- 1 een onvoorwaardelijk persoonlijk commitment in de vorm van een hechte en diepgaande band tussen ouder en kind die een heel leven lang blijft bestaan,
- 2 continuïteit in de opvoedingsrelatie; stabiliteit en continuïteit in de hechtingsrelatie zijn de belangrijkste voorwaarden voor een goede opvoeding,
- 3 verzorging en zorg voor lichamelijk welzijn; te denken valt aan voeding en verzorging maar ook toezicht, behoeden voor onveilige situaties en indien nodig het gebruiken van zorg en hulp,
- 4 opvoeding tot zelfstandigheid en sociale en maatschappelijke participatie; dit als begeleiding en stimulering in de persoonlijke ontwikkeling van het kind naar volwassenheid,
- 5 het organiseren en monitoren van de opvoeding in het gezin, de school en het publieke domein; ouders moeten de kwaliteit en veiligheid van deze drie opvoedmilieus bewaken,

- 6 de vorming van de afstammingsidentiteit; alhoewel er in de literatuur geen aanwijzing is dat een genetische relatie tussen ouder en kind een noodzakelijke voorwaarde is voor goed ouderschap, en
- 7 de zorg voor contact- en omgangsmogelijkheden met voor het kind belangrijke personen, onder wie de ouder maar ook andere personen die voor het kind belangrijk zijn zoals de spermadonor, de eiceldonor of de draagmoeder; het behoort tot de verantwoordelijkheid van de ouder om het kind de gelegenheid te geven om vorm te geven aan deze relaties en deze te continueren.

Op grond van deze twee pijlers kwam de Staatscommissie met 68 aanbevelingen. Zo stelde zij onder meer dat het in wetgeving mogelijk gemaakt zou moeten worden dat een kind maximaal vier juridische ouders kan hebben (juridisch meerouderschap) die maximaal twee huishoudens vormen. Volgens de Staatscommissie moeten de ouders vóór de conceptie aan de rechter een meerouderschapsovereenkomst voorleggen met daarin de afspraken waaraan zij zich committeren over onder meer zorgen opvoedingstaken, de hoofdverblijfplaats van het kind, de verdeling van de financiële lasten en de familienaam. Er moet een bijzondere curator worden benoemd, die bij het opstellen van de overeenkomst de belangen van het toekomstige kind verwoordt en behartigt en die de rechter bericht over de zorgvuldigheid van het uitvoeren van dit traject. Ook adviseert de Staatscommissie dat meerdere personen het gezag over een kind kunnen uitoefenen. De Staatscommissie vindt ook dat er een wettelijke regeling nodig is voor draagmoederschap, die garandeert dat het traject van draagmoederschap zorgvuldig verloopt en waarbij het voor het kind mogelijk moet zijn om in de toekomst de ontstaansgeschiedenis te kunnen achterhalen. De draagmoeder moet vooraf goed worden begeleid en voorgelicht over de psychologische en juridische gevolgen van het draagmoederschap en medische en financiële risico's moeten goed voor haar zijn afgedekt.

Bij de campagne voor de landelijke verkiezingen van 2017 ondertekenden verschillende politiek partijen (VVD, PvdA, D66, SP, GroenLinks, 50PLUS, Partij voor de Dieren en Artikel 1) het zogenaamde “Regenboog Stembusakkoord” waarin verschillende aanbevelingen van de Staatscommissie werden opgenomen (COC, 2017a). Echter, in het regeerakkoord van het nieuwe kabinet is er weinig met de aanbevelingen gedaan en staat onder andere dat het kabinet wil laten onderzoeken wat de gevolgen zijn voor een verandering van het familierecht als het advies van de Staatscommissie rondom meerouderschap doorgevoerd zou worden (Regeerakkoord 2017-2021, 2017). De reactie van het COC (de belangenvereniging voor

homoseksuele mannen en vrouwen) was dat zij het benoemen van een nieuwe onderzoekscommissie overbodig en onacceptabel vinden (COC, 2017b). Voor ons was het verschijnen van het staatsrapport een aanleiding om voor het tijdschrift *Pedagogiek* een themanummer te maken over de verschillende niet-traditionele gezinsvormen die in het rapport van de Staatscommissie centraal staan en wat we daarover weten op basis van onderzoek dat is uitgevoerd in Nederland en België (Vlaanderen).

Kijkend naar het onderzoek in Nederland en België valt een aantal zaken op: 1) Er is nog heel beperkt sociaal wetenschappelijk onderzoek gedaan naar gezinnen die zijn ontstaan door gebruik te maken van een draagmoeder; 2) Er wordt – naast het gebruik van gelegenheidssteekproeven – steeds meer gebruikgemaakt van bevolkingsonderzoeken om deze groepen te onderzoeken. Dit zorgt ervoor dat de uitspraken beter gegeneraliseerd kunnen worden naar de gehele groep; 3) Er is de afgelopen jaren steeds meer aandacht gekomen voor het welbevinden van kinderen die zijn geboren nadat er gebruik is gemaakt van donorsperma; 4) Sociaalwetenschappelijk onderzoek naar meervoudigouderschap staat nog in de kinderschoenen; en 5) Er is nog maar heel weinig longitudinaal onderzoek gedaan naar diversiteit in gezinsvormen.

Het themanummer start met de enige Nederlandse studie tot dusver die zich richt op tweevadergezinnen die een kind hebben gekregen door gebruik te maken van een draagmoeder. De bijdrage aan dit themanummer van Bos en collega's vergelijkt tweevadergezinnen wat betreft ervaren ouderlijke stress, psychologisch welzijn van de ouders en relatiesatisfactie, met gezinnen bestaande uit lesbische moeders waarbij de kinderen geboren zijn na spermadonatie en met vader-moedergezinnen die gebruik hebben gemaakt van een IVF procedure. Zij vonden geen verschillen tussen de drie type gezinnen op de onderzochte constructen.

Deze bijdrage wordt gevolgd door een artikel van Kuyper en collega's, die op basis van een landelijk bevolkingsonderzoek tweevadergezinnen, tweemoedergezinnen, en vader-moedergezinnen vergelijken op welbevinden van de kinderen, de ouder-kindrelatie, bezorgdheid, opvoedingsbelasting en opvoedgedrag. Deze studie liet geen verschillen zien tussen vaders in tweevadergezinnen en vader-moedergezinnen en tussen moeders in tweemoedergezinnen en vader-moedergezinnen. Ook lieten ze geen verschillen zien tussen de type gezinnen in het verband tussen opvoedingsstress en welbevinden van de kinderen.

Van Rijn-Van Gelder en collega's richten zich op de vraag of het type donor (bekende, identiteit-geregistreerde of anonieme) belangrijk is voor het probleemgedrag en zelfvertrouwen van Nederlandse adolescenten die

geboren zijn in tweemoedergezinnen (gelegenheidssteekproef). Zij bevroegen hiervoor de adolescenten zelf en vonden geen verschillen met betrekking tot probleemgedrag en zelfvertrouwen. Op groepsniveau lijkt het type donor voor kinderen geboren in tweemoedergezinnen dus niet uit te maken met betrekking tot probleemgedrag en zelfvertrouwen. Daarnaast keken zij naar hoe de adolescenten met een anonieme of identiteit-geregistreerde donor zich voelden over het (nog) niet kennen van de donor. Hierbij vonden zij wel een verband met betrekking tot externaliserende gedragsproblemen en met betrekking tot zelfvertrouwen. Hoe vervelender adolescenten het vonden dat zij de donor (nog) niet kenden, hoe meer externaliserende gedragsproblematiek zij rapporteerden. Ook rapporteerde adolescenten die het vervelender vonden, minder zelfvertrouwen. Een dergelijk verband werd niet gevonden voor internaliserende gedragsproblematiek.

Het artikel van Brewaeyts en Bos vergelijkt het welbevinden van jonge kinderen die opgroeien bij een bewust alleenstaande moeder (gelegenheidssteekproef) die middels donorsperma een kind hebben gekregen met het welbevinden van jonge kinderen (gerapporteerd door de ouders) die opgroeien in een vader-moedergezin. Kinderen die opgroeien bij een bewust alleenstaande moeder verschilden niet in welbevinden ten opzichte van kinderen die opgroeien in een traditioneel vader-moedergezin. Wel vonden zij dat bewust alleenstaande moeders meer gebruikmaken van sociale steun van familie, vrienden en kennissen, dan moeders met een partner.

De kwalitatieve studie van Schrijvers en collega's richt zich op de ervaringen van (jong)volwassen donorkinderen en hun eventuele behoeften aan ondersteuning. Uit de interviews blijkt dat donorkinderen het belangrijk vinden dat hun ouders open zijn over de genetische afkomst van hun kind en dit niet geheimhouden. Daarnaast vinden zij dat alle wensouders zorgvuldig gecounseld moeten worden vóórafgaand aan de behandeling met donorsperma, zodat zij met een counselor kunnen nadenken over hoe en wanneer zij hun kind vertellen dat het is geboren na donorconceptie.

Indekeu en Bastiaansen beschrijven in hun bijdrage drie studies die kijken naar hoe leerkrachten het thema (families na) donorconceptie in de klas al dan niet bespreken. De studies laten zien dat dit thema nog nauwelijks aan bod komt in de Belgische schoolcontext. Kenmerken van de leerkracht (o.a. geloof en gebrek aan kennis) en schoolkenmerken (o.a. multiculturaliteit) spelen hierbij een rol. Ze laten echter ook zien dat het ondersteunen van leerkrachten door het aanbieden van een ontwikkelde module hierover leerkrachten helpt om (families na) donorconceptie in het curriculum op te nemen en te bespreken.

Vanwege gebrek aan empirische studies naar meervoudig ouderschap in Nederland en België, hebben we er in dit themanummer voor gekozen om meervoudigouderschap te belichten vanuit twee andere perspectieven, het juridische perspectief, zoals in de bijdrage van Cammu wordt belicht, en het perspectief vanuit de praktijk zoals dat wordt toegelicht door Coster. Het artikel van Cammu biedt een overzicht van het (toekomstig) wettelijk kader omtrent juridisch ouderschap en ouderlijk gezag bij meervoudig ouderschap in Nederland en België. In haar forumbijdrage beschrijft Coster vanuit de praktijk wat de huidige juridische stand van zaken betekent voor het dagelijks leven van kinderen in een meeroudergezin en gezinnen die zijn ontstaan met de hulp van een draagmoeder. In een meeroudergezin hebben de derde – en in sommige gezinnen ook de vierde ouder – geen gezag over het kind waardoor op vakantie gaan, ziekenhuisbezoeken en ouderavonden op school tot ingewikkelde situaties kunnen lijden. Homoseksuele koppels ondervinden in Nederland barrières bij het realiseren van hun kindwens via draagmoederschap en velen wijken daarom voor deze optie naar het buitenland. Zij benadrukt dat in sommige landen belangen van de draagmoeder, wensouders en het kind niet gewaarborgd zijn.

Naar onze mening zijn we erin geslaagd om mooi overzicht te geven van allerlei Nederlandse en Vlaamse onderzoeken naar zogenaamde “moderne gezinsvormen”. In het themanummer staan “moderne gezinnen” centraal waarbij de kinderen geboren zijn nadat de ouders gebruik hebben gemaakt van een medische behandeling of nadat zij zichzelf hebben geïnsemineerd met donorsperma (Golombok, 2015). We zijn daarbij niet uitpuittend geweest: zo is er bijvoorbeeld geen artikel opgenomen over hoe het gaat met kinderen en ouders in intentioneel meeroudergezinnen of over vrouwen die eicellen hebben laten invriezen en op latere leeftijd moeder zijn geworden na het laten terugplaatsen van deze eicellen. De reden dat niet alle “moderne gezinnen” in het themanummer zijn meegenomen is dat het onderzoeksveld hierin nog erg in de kinderschoenen staat en dergelijk onderzoek nog niet voorhanden was. Tot slot willen wij naast alle auteurs die een bijdrage hebben geleverd, Mr. H. Faasen van harte bedanken voor het doornemen van een aantal teksten op juridisch correctheid.

Referenties

- Bos, H.M.W., & Van Gelderen, L. (2010). Homo en lesbisch ouderschap in Nederland. In S. Keuzenkamp (Ed.), *Steeds gewoner, nooit gewoon. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland* (pp. 104-118). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- Centraal Bureau voor Statistiek (2016). *Ouders van ruim vier op de tien baby's niet getrouwd*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/21/ouders-van-ruim-vier-op-de-tien-baby-s-niet-getrouwd> (geraadpleegd op 2 Augustus, 2018).
- COC (2017a). *Regenboog stembusakkoord*. <http://www.coc.nl/politiek-2/lijsttrekkers-tekenen-stembusakkoord-coc> (geraadpleegd op 2 Augustus, 2018).
- COC (2017b). *COC positief over LHBTI-maatregelen in regeerakkoord*. <http://www.coc.nl/homepage/coc-positief-lhbt-i-maatregelen-regeerakkoord> (geraadpleegd op 2 Augustus, 2018).
- Golombok, S. (2015). *Modern Families. Parents and children in new family forms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kamerstukken (2013). *Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het juridisch ouderschap van de vrouwelijke partner van de moeder anders dan door adoptie*. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33750-VI-G.html> (geraadpleegd op 2 Augustus, 2018).
- Regeerakkoord (2017). *Regeerakkoord 2017: "Vertrouwen in de toekomst"*. <https://www.rijks-overheid.nl/documenten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-2017-vertrouwen-in-de-toekomst> (geraadpleegd op 7 Augustus, 2018).
- Staatscommissie Herijking Ouderschap (2016). *Kind en ouders in de 21ste eeuw. Rapport van de staatscommissie herijking ouderschap*. De Haag: Xerox/OBT.
- Staatscourant (2014). *Regeling van 28 april 2014, nr 512296, houdende instelling van een staatscommissie Herijking ouderschap*. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2014-12556.html> (geraadpleegd op 7 Augustus, 2018).
- Steenhof, L. (2007). Schatting van het aantal stiefgezinnen. *Bevolkingstrends*, 4, 19-22.
- United Nations General Assembly (1989). *Text of the UN Convention on the Rights of the Child*. New York: UN.

Over de auteurs

Henny Bos is hoogleraar Sexual and Gender Diversity in Families and Youth aan de afdeling Pedagogische & Onderwijswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam.

Correspondentieadres: H.M.W.Bos@uva.nl

Anne Schrijvers is promovenda aan de afdeling Pedagogische en Onderwijswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam en aan het Centrum voor Voortplantingsgeneeskunde (CVV) van het Amsterdam UMC en werkt daarnaast als counselor bij het CVV.

Floor van Rooij is als onderzoeker en docent verbonden aan de afdeling Pedagogische en Onderwijswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam.

